

מתוך סדרת הספרים "לב המועדים"

עלון לב המועדים

מתוך הספר "לב המועדים חנוכה"

עלון נז

טעם אחר: זכר להידור המיוחד של הכהן הגדול שהיה נוהג להדר ולעשות את מנחתו בשמן זית כתית, למרות שמעיקר הדין לא חייב בכך, וזה היה השמן שנמצא בחותמו של הכה"ג (אמרי אמת ליקוטים שבת כא, ב).

בנות הבית בהדלקת נרות

בנות הבית אינן מדליקות, והטעם: לפי שאין זה דרך ארץ שהנשים תפטרנה בהדלקת בעליהם ובנותיהם תדלקנה (משמרת שלום).

טעם אחר: כיון שהדלקה לבני הבית אינה מעיקר הדין אלא מהדרין ועל נשים לא תקנו תקנת מהדרין (שו"ת עולת שמואל).

ומפורסם טעמו של החתם סופר לפי שעיקר חוב הדלקת הנר להניחו ברשות הרבים, ומטעם ש"כל כבודה בת מלך פנימה" לא תיקנו שידליקו הבנות ברשות הרבים (שבת כא).

הנחות הללו

הטעם באמירת הנחות הללו מה שלא מצאנו בשאר קיום מצוות שהיה חייב לפרש ולהוציא בפה טעם המצווה בשעת קיומה אלא סומכים על הכוונה שמכונים בשעת עשייתה משם פירסומא ניסא שהרי עיקר מצווה הדלקה בשביל פרסום הנס ומפרסם הנס ע"י אמירת "הנרות הללו" (ערוה"ש תרעו ח).

טעם אחר: כיון שכל אחד שמדליק מדליק בקיבוץ בני ביתו, וחששו שמא אחד מבני הבית יבוא להשתמש בנרות, ע"כ תקנו להזהיר אותם ולומר "הנרות הללו קודש.. ואין לנו רשות להשתמש בהם" (שו"ת מהרש"ל ס' פה).

נתינת מים קודם נתינת השמן

יש שנהגו לתת מים קודם נתינת השמן בזכוכית בכדי שיעוף השמן על המים ע"פ מה דאיתא בבעל המורים פרשת תולדות (כו כב) דהיונים נזרו שלא יטבלו כדי למנועם מפריה ורביה, ונעשה להם נס ונזדמן להם מקווה לכל אחת ואחת, וכדי לעשות רמז לאותו נס

מצוות נר חנוכה מצווה חביבה היא עד מאוד וצריך אדם ליזהר בה מאוד כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הניסים שעשה לנו (רמב"ם חנוכה פרק ד הלכה יב).

הטעם שקבעו את חנוכה על נס פך השמן ולא על נצחון

המלחמה, רבים ביז מעטים וכו'

לפי שישאר המקרים יש פתחון פה למינים לומר מקרה הוא ולא ה' פועל כל זאת, אבל נס השמן שהיה בו להדליק רק יום אחד ונתרבה מעצמו עד שהספיק לשמונה ימים, אין צד לומר כי מקרה הוא וכולם יודו ויאמרו מאת ה' היתה זאת, לזכר נס זה תקנו להדליק נרות בכל לילה (מטה משה תתקעד).

טעם אחר: כדי שלא לעורר קנאת הגוים עלינו, שיאמרו שאנו חוגגים על מפלתם (אוצר כל מנהגי ישורון).

שם חנוכיה - הטעם שנקראת חנוכיה ולא מנורה מקור שם נרות חנוכה חנוקיה מקורו לר' אברהם ב"ר שמואל מיוחס בעל שדה הארץ והשם הזה נקרא כדי שלא יקראו מנורה וכאילו לדמותו למנורת המקדש.

הטעם שמצאנו דין מהדרין רק במצוות חנוכה

כיון שבשנה הראשונה לא נתקנה חובת הדלקה וכל אחד ואחד הדליק בעצמו נרות לכבוד הנס שאירע וכל אחד נהג בהדלקה הזאת בצורה אחרת, על כן בשנה הבאה כשהכמים תיקנו להדליק השאירו מקום להבדלים השונים בקיום המצווה (מנחת ברוך).

טעם אחר: למרות שמומאה הותרה בציבור או לפחות דהויה בציבור מ"מ הקב"ה עשה נס על מנת שישראל ידליקו נרות המנורה בשמן טהור, וזאת כדי להראות חיבתם של ישראל, ומכיון שהקב"ה הראה את חביבותם לישראל להמציא להם שמן טהור אף שזה אינו אלא הידור כך גם אנו נוהגים בהידור במצווה זו (הגר"ח שמואלביץ).

נותנים מים תחת השמן לרמז על כך (שו"ת שבט הקהתי ח"ג סימן (ר).

טעם אחר: לפי שיש בזה רמז על ניצחון ישראל שנמשלו לשמן על אומות העולם שנמשלו למים הודונים (כה"ח מהר"ח פלאזי ספר יפה לב ח"ב ב).

אכילת סופגניות

נהגו לאכול סופגניות, והטעם: לפי שבחנוכת בית חשמונאי מיהרו את המקדש, ואילו אבני המזבח ששקצו היונים לא יכלו לטהרם וגנוזם (ע"ז נב, ב), והצטערו על כך, ולכן נהגו לאכול מאכלים שמברכים עליהם ברכת מעין שלוש שבה מוזכר "ועל מזבחך", משא"כ בברכת המזון שאין מוזכר בה מזבח ביחוד, (הגרשז"א שלמי מועד נג).

הפטרת פרשת מקץ

הטעם שישנה הפטרה לפרשת מקץ הלא מפטרים בשל חנוכה, לפי שמפטרים בה אחת לכמה שנים, והיינו בשנה שהיא חסרה כאשר חשוון וכסליו הינם כ"ט יום, וא' דר"ה של אותה שנה חל בשבת, ונר חנוכה חל בליל שישי, וזאת חנוכה חל ביום שישי שלאחריו, אז נאמרת הפטרה זו בשבת שאחרי חנוכה (השנה הקרובה היא שנת תשפ"א).

מקום השמש

ויניחנו רחוק קצת משאר הנרות (ש"ע תרעג), והטעם: כדי שהיה ניכר כמה נרות מדליקים באותו היום ולא יחשבו עימהם (משנ"ב שם ס"ק מז), ויש לעשותו יותר ארוך משאר הנרות (ש"ע שם), והטעם: שאם בא להשתמש ישתמש לאותו הנר, וכתב המשנ"ב וה"ה אם מעמידו גבוה קצת משאר הנרות (שם ס"ק יט).

הטעם דסגי בנר אחד לשמש: אע"פ שהנרות מאירים בכל הבית והשמש במל כלפיו ולפ"ז יצטרכו שמש במספר הנרות שמדליקים משום דזה וזה גורם והתירו חכמים (שערי תשובה תרעג ה בד"ה השמש בשם עבה"ט).

מצאנו כמה מנהגים היק להניח השמש

יש שמעמידים את השמש בצד ימין של החנוכיה, והטעם: להראות חשיבותו, ועוד מפני שהוא סמוך למקום הנר שסיים בו הדלקה, ויש שמעמידים בצד שמאל, והטעם: מפני שאינו עיקר המצוה, ויש שמעמידים לפני הנרות, והטעם: כדי שמיד שיתקרב אצל החנוכיה יפגע בשמש, ויש שמעמידים אחר הנרות ולא בשורה עם הנרות, והטעם: לפי שמקפידים שלא יעכב השמש את ראית הנרות (נמעי גבריאל פרק בג).

נר השמש

יש שנהגו שהשמש יהיה משמן (סדר היום חנוכה), ויש שנהגו לעשות את השמש משעווה (הנהגות מהרי"ל חנוכה), והטעם: לפי שנהגו לעשות שני דבריהם לשמן זית, ובכך יש היכר בין השמש לנרות של מצווה (שערי הל"מ רפ ח"ב הערה ערה). טעם אחר: לפי ששעווה היא דרגא פחותה משמן ולכן לנר של חול לא רצו לעשות משמן זית כמו שעושים לנר מצווה (מועדים לשמחה חנוכה סימן ב).

הטעם נהגו לתת מעות לקטנים

הואיל והיונים רצו לבטל תורה מישראל לכן מעוררים את הילדים ללימוד תורה על ידי מתן מעות, והרמב"ם (הלכות תשובה ריש פרק י"ה) מבאר כיצד המלמד ישלח את הילד ללימוד "למוד פרישה זו או פרק זו ואתן לך דינר או שני דינרים" ולכן בימי חנוכה נותנים דמי חנוכה כדי לחזקם בלימוד התורה (פרי יצחק חנוכה ז).

טעם אחר: הואיל ובחנוכה נוהגים העניים לחזור על הפתחים לכן נוהגים לתת דמי חנוכה לילדים כדי לא לבייש את מקבלי הצדקה (כנסת יחזקאל).

רמז לשמונה נרות

שמונה פעמים נכתב בתורה בפרשת המנורה לשון נר, רמז לשמונה נרות של חנוכה (במדבר ח) א. "בהעלותך את הנרות" ב. "אל מול פני המנורה ג. "ויאירו" ג. "שבעת הנרות" ה. "אל מול פני המנורה" ו. "העלה נרותיה" ז. "זוה מעשה המנורה" ח. "כן עשה את המנורה" (מ"מ תתקעז).

רמז מהפסוק "ויהי כמשלוש חודשים" לענין חנוכה

בפסוק (בראשית לח כד) כתיב "ויהיה כמשלוש חודשים ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף" רמז לדבר לענין חנוכה

דאיתא בשבת (כא, א) ר' יהודה אומר אם הוציא אדם נר חנוכה מחוץ לביתו ועל ידי כך נגרם השריפה בעל הנר פטור משום שעשה כן לפרסומי ניסא.

"ויהי כמשלוש חודשים" ביאור שלוש חודשים שחודש כסליו הוא סוף ג' חודשים מתחילת השנה וסוף ימי חנוכה הם ג' חודשים קרוב לחודש ניסן "ויאמר יהודה" אמר ר' יהודה במסכת שבת "הוציאה" להוציא את נרות חנוכה מבחוץ "ותשרף" ואפילו עם על ידי כך יגרם נזק של שריפה יהי פטור מלשלם משום פרסומי ניסא (קול שמחה).

ניתן להשיג

לב המועדים "חנוכה"

052-7668608

להערות והארות י. לב, לקבלת העלון במייל: lev17382@gmail.com

